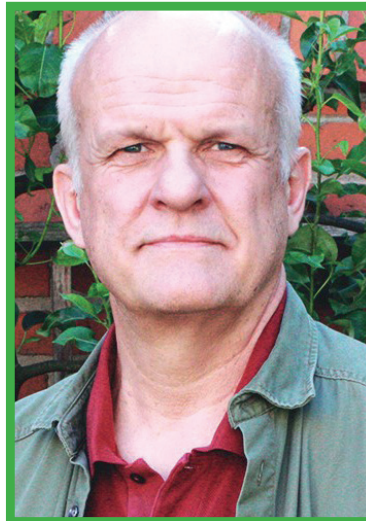


BOSTAD FÖRST

– metoden som ger bäst resultat mot hemlöshet och som också är billigast

– Vägen ut ur ett missbruk är ofta lång, med upp- och nedgångar, med misstag och återfall. Tanken att man måste vara nykter för att få bostad är konstig, farlig och ovetenskaplig!

Det säger forskaren Arne Kristiansen, Lunds universitet, som har följt och medverkat i Helsingborgs kommuns lyckade satsning på Bostad Först.



ARNE KRISTIANSEN, LUNDS
UNIVERSITET

– Jag har genom åren arbetat med missbruksvård och som forskare intervjuat många engagerade socialarbetare, terapeuter och brukare. Men oftast har jag inte sett några bra resultat. Därför är det faktiskt roligt att få följa någonting positivt, som fungerar. Det är härligt!

Arne Kristiansen såg i sitt arbete i behandlingskollektiv hur viktigt det är att ha en trygg plats för att komma ut ur missbruk. Och detta bekräftades i hans doktorsavhandling som kom för nästan 20 år sen, om hur narkomaner kan förändra sina liv. Där följde han sju män och sju kvinnor i sju år.

– Det visade sig att behandling inte var det avgörande, utan att de träffade människor som trodde på dem, att de fick en sysselsättning – och att de fick en egen bostad. En bostad är ett grundläggande behov och en förutsättning för att livet ska fungera. Därför är det fel att socialtjänsten oftast kräver att en hjälpsökande först ska bli drogfri, för att få hjälp med att få en bostad.

Den svåraste gruppen

Helsingborg var tidigast i Sverige med att 2010 starta ett Bostad Först-projekt, som 2013 blev en ordinarie del av kommunens verksamhet. Arne Kristiansen förklarar att satsningen riktar sig till den svåraste gruppen, som misslyckats i andra former av bostadssocialt stöd. I den första gruppen var de mellan 22 och 67 år, med ett snitt på 49 år, och hade i genomsnitt levt åtta år i hemlöshet. Alla utom



fem var föräldrar, men de hade oftast vuxna barn. Flertalet hade haft ett långvarigt missbruk: mellan sju och 40 år, med ett genomsnitt på 25 år. Många hade tillbringat delar av sina liv på samhällsinstitutioner, som fosterhem, fängelse och psykiatrisk vård. I gruppen har de också svåra ohälsoproblem – allt från psykisk ohälsa till hepatit c, förslitningsskador, kol och reumatism, till hjärt- och kärlsjukdomar.

Kan bjuda hem barn och barnbarn

Arne Kristiansen menar att det är både rimligt och riktigt att ”de mest utsatta får den bästa hjälpen”.

– Det finns ingen kö i Helsingborg, när man får in en ledig lägenhet ansöker socialsekreterare om plats i Bostad Först-programmet för någon som de ser som har snurrat runt i systemet.

Av de 60 första deltagarna i Bostad Först-satsningen har nio blivit vräkta på grund av att de inte betalat hyran, i några fall också för att de stört grannar. Men 30 har fått egna kontrakt.

– Många berättar om hur de är jätterädda om sina lägenheter, när de nu till slut har fått en lugn plats där de kan sova och äta, utan att frysa. De undviker att ta dit kompisar som de tidigare umgåtts med när de levt i hemlöshet. Men i gengäld kan de äntligen bjuda hem barn och barnbarn.

– Det betyder mycket för deras känsla av respekt och värdighet att det inte är någon särskild sorts boende, utan en helt vanlig lägenhet i ett helt vanligt hyreshus.

Bostad Först är inte missbruksvård, understryker Arne Kristiansen, utan ett sätt att motverka lång hemlöshet. Men det har fått positiva effekter när det gäller att komma ut ur missbruket. En tredjedel hade efter några år lämnat missbrukslivet. En stor del av de andra hade avsevärt minskat sitt missbruk, så att det inte längre var ett dagligt missbruk. Och i flera fall hade de gått från hårdare till lättare droger.

– En ung kvinna berättade att hon under de två första åren använde amfetamin, men sen slutade. Efter ytterligare två och ett halvt år arbetar hon idag som socialarbetare.

Ett icke-fördömande och stödjande förhållningssätt

En viktig del i arbetssättet i Bostad Först handlar om att socialarbetarnas förhållningssätt till de människor som man vill hjälpa präglas av respekt.

– De har gått ifrån att ställa stenhårda krav på nykterhet. De lägger allt större vikt vid att bygga förtroendefulla relationer och tillit, med ett icke-fördömande och stödjande förhållningssätt. Det här kräver engagemang, tålamod, och kunskap om betydelsen av ett gott och uppmuntrande bemötande.

I arbetet har också ingått inslag som utflykter och sommarläger, och andra relationsskapande aktiviteter. Det finns en lokal där de som bor

– Jag har mött en del socialarbetare som säger: ”Äntligen får jag jobba som jag alltid har velat, som jag lärde mig på socionomutbildningen”.

ARNE KRISTIANSEN, LUNDS UNIVERSITET

i Bostad Först-lägenheter kan träffas. Ur detta har det vuxit fram en förening för människor som tidigare har levt i hemlöshet, och föreningen samarbetar med socialtjänsten. Initiativtagaren till föreningen har idag arbete i den grupp som arbetar med Bostad Först.

Fokusera på det som fungerar

Eftersom arbetsgruppen med socialarbetare har varit liten, så har de kunnat vara flexibla. När det har varit någon som krisat, har de kunnat koncentrera sig på den personen.

– De arbetar med att se dem som personer som bär på viktiga kunskaper och erfarenheter, istället för passiva mottagare av hjälp. Det gäller att fokusera på det som fungerar – och på det som är möjligt att förändra, säger Arne Kristiansen.

Han berättar att man i Helsingborg för in det här relationsorienterade förhållningssättet, och den så kallade symptomtoleransen, i andra delar.

– Jag har mött en del socialarbetare som säger: ”Äntligen får jag jobba som jag alltid har velat, som jag lärde mig på socionomutbildningen”.

Resultaten är mycket uppmuntrande:

– Bara för att någon fått ett återfall blir denne inte utslängd från den traditionella bostadstrappan”, med akutboende och träningslägenheter. På så sätt har de fått ner antalet vräkningar avsevärt.

Minska klyftan mellan socialarbetare och brukare

Arne Kristiansen arbetar också med att utbilda blivande socialarbetare. I det arbetet har han och hans kollegor i över tio år samarbetat med människor från olika brukarorganisationer. Det sker bland annat genom en så kallade mobiliseringskurs, där studenter och människor med egna erfarenheter av missbruk studerar tillsammans, och utvecklar gemensamma projekt. Det har blivit flera hundra som gjort det genom åren.

– Vår tanke med mobiliseringskursen är att det är viktigt med samarbete mellan brukare och socialarbetare – men då måste



klyftan minskas mellan socialarbetare och brukare, säger Arne Kristiansen. Ett problem när man arbetar med detta är också att satsningarna ofta kommer i form av propåer uppifrån. Men ska det funka måste socialarbetarna vara med på det.

– Mobiliseringskurserna är ingen behandling. Men det är inte ovanligt att kursdeltagare slutar med sitt missbruk, när de under dessa sex veckor blir bemötta som studenter. Många har senare fått olika former av jobb.

Upptampade stigar och ekonomiska intressen

I förhållande till kommunens storlek är Helsingborg störst när det gäller antalet lägenheter inom Bostad Först med 60 lägenheter. Men det är fortfarande en mindre del av den bostadssociala satsningen, där det totalt finns cirka 350 boendeplatser. Så ser det ut också i andra kommuner som har satsat på det här arbetssättet.

– Egentligen skulle jag önska att i stort sett allt stöd var i form av Bostad Först. Men det är klart att det också behövs ett akutboende som ger tak över huvudet för dem som befinner sig i de svåraste formerna av hemlöshet. Sådant akutboende fungerar som en sluss in till den stödjande verksamheten, säger Arne Kristiansen.

Han påpekar att Bostad Först faktiskt är mycket billigare än andra former av boendestöd. 2013, när han skrev en rapport från de första tre åren, var det i Helsingborg 120 kr om dagen, jämfört med 700 i snitt för övriga. Liknande skillnader finns på annat håll.

Billigare och bättre resultat – varför har genomslaget då inte varit större? En viktig orsak är att man helt enkelt fortsätter att gå på upptampade stigar, det handlar om vanans makt. Men det finns flera orsaker, menar Arne Kristiansen.

– Kommunerna har betydande belopp i sina budgetar för satsningar inom hemlöshetsområdet. Såväl kommuner som företag och organisationer har byggt upp verksamheter som skapar jobb, och för företagen även vinster. Det finns alltså många som har starka intressen av att upprätthålla etablerade sätt att tänka och arbeta.

Droppen urholkar stenen

Ytterligare faktorer menar han är avund, misstro och moralism: "Varför ska de där få bostad, när vanliga inte får det"?

– Människor med missbruk och psykisk ohälsa är en stigmatiserad grupp. Ingen politiker vinner väljare på att satsa på den, säger Arne Kristiansen.

– Jag tror att droppen så småningom urholkar stenen. Men det tar lång tid, eftersom kommunala verksamheter är kortsiktigt budgetstyrda, ett år i taget. Och det saknas ett samhällsekonomiskt tänkande.

Var och en ser bara till sin egen budget. Om man gjorde en samhälls-ekonomisk analys, skulle man se att en sådan här satsning ger vinster i andra sektorer, exempelvis när deltagarna i Bostad Först inte längre belastar sjukhusakuten och polisen. ●

TEXT: Mats Utbult